

SVJETSKE KONFERENCIJE EKUMENSKOG VIJEĆA CRKAVA I ODNOS PREMA STVORENOME (1948. - 2013.)

Ivan Macut

Sveučilište u Splitu
Katolički bogoslovni fakultet
ivanmacut@libero.it

UDK: 27-732.4-675*1948/2013*
574+551.7.06
Izvorni znanstveni rad
Rad zaprimljen 11/2018.

Sažetak

Rad uz uvod i nekoliko zaključnih misli ima dva poglavlja. U prvom poglavlju pod naslovom Ukratko o nastanku i radu Ekumenskog vijeća crkava u nekoliko poteza donosimo nastanak ovog važnog Vijeća na globalnoj razini te donosimo i popis svih deset svjetskih konferencija koje su održavane od 1948. do 2013. godine. Drugo poglavlje rada ima naslov Tematika odnosa prema stvorenome na svjetskim konferencijama Ekumenskog vijeća crkava. U njemu se govori o glavnim ekološkim temama, naglascima, poticajima i upozorenjima na pojedinim svjetskim konferencijama Ekumenskog vijeća crkava. Svjetska ekumenska asembleja u Seulu 1990. godine dala je odlučujućí poticaj za bavljenje ekološkom tematikom, a prvi put Ekumensko vijeće crkava izravno o stvorenom svijetu i ekologiji govori na Sedmoj svjetskoj skupštini u Canberri 1991. godine. Naravno, i Osmá svjetska skupština u Harareu 1998. godine, Deveta u Porto Alegreu 2006. te, naposljetku, Deseta svjetska skupština u Busanu 2013. godine bave se u jednom dijelu više ili manje istom tematikom. Pri kraju rada donijeli smo i Izjavu o klimatskoj pravdi Izvršnog odbora Ekumenskog vijeća crkava iz 2016. godine.

Ključne riječi: Ekumensko vijeće crkava; ekologija; stvoreni svijet; klimatske promjene; teologija stvaranja.

UVOD

Jedno od iznimno važnih pitanja zadnjih nekoliko desetljeća svakako je pitanje ekologije, tj. industrijskog uništavanja i zagađivanja zemlje. Upravo zbog toga u posljednje vrijeme sve više i međunarodna zajednica i Ujedinjeni narodi pokušavaju nešto na tom planu

učiniti osvješćivanjem o katastrofalnim razmjerima krize te upozoravajući na ne tako perspektivnu budućnost s obzirom na klimatske promjene koje su u tijeku i koje iz dana u dan sve više pogoršavaju uvjete življenja na zemlji, a njima su već sada pogođeni milijuni ljudi.

U ovom kontekstu i Ekumensko vijeće crkava, koje je 2018. godine slavilo 70. obljetnicu svojega osnutka (1948. – 2018.), uviđajući kako pitanje stvorenoga svijeta iz godine u godinu sve više biva aktualno u smislu sve većeg uništavanja i zagađivanja, s vremenom je na svojim svjetskim konferencijama počelo govoriti i o tom problemu: „Činjenica je da je ekološku krizu potrebno rješavati, a za rješavanje ekološke krize u svijetu ne snosi odgovornost jedan čovjek ili neki pojedinac ni neka manja skupina ljudi, nego svi ljudi bez iznimke. Toga su bili svjesni i kršćani koji su u sklopu Ekumenskoga vijeća crkava, među ostalim, razmatrali određene ekološke teme i ono što u ekološkom smislu pogađa svijet. Tako je vidljivo na zasjedanjima Ekumenskoga vijeća crkava koje je osnovano 1948. godine, a danas broji više od 340 članica različitih kršćanskih crkava, da su se doticali i teme koja se tiče ekologije i očuvanja prirode te čovjekova odnosa i odgovornosti prema stvorenome.“¹

U ovom ćemo radu izložiti sve one teme koje se dotiču ekologije, a tematizirane su i izlagane na svjetskim konferencijama Ekumenskog vijeća crkava, a također ćemo pri kraju rada predstaviti i izjavu o klimatskoj pravdi iz studenoga 2016. godine Izvršnog odbora Ekumenskog vijeća crkava. Na samom kraju ćemo postaviti nekoliko zaključnih tvrdnji o ovoj iznimno važnoj i suvremenoj temi za svijet i čovječanstvo u cjelini.

1. UKRATKO O NASTANKU I RADU EKUMENSKOG VIJEĆA CRKAVA

Kako bismo bolje mogli razumjeti ulogu i značaj *Ekumenskog vijeća crkava* unutar globalnog ekumenskog pokreta, a onda i važnost teme o stvorenome unutar tema kojima se ovo vijeće bavi, smatramo potrebnim ukratko predstaviti njegov nastanak i do sada održane svjetske konferencije.

Dana 23. kolovoza 1948. godine u Amsterdamu 147 evanđeličkih i pravoslavnih crkava ujedinjenjem dvaju svjetskih ekumenskih pokreta *Life and Work – Pokret za život i djelovanje* i *Faith and Order – Pokret za vjeru i ustrojstvo Crkve* da bi im se 1961. godine pridružio i *Misionarski pokret* ustanovili su *Ekumensko vijeće crkava*.

¹ Antun Japundžić, Ekumenizam i ekologija, *Diacovensia*, 25 (2017.) 1, 5.

va.² Ekumensko vijeće crkava sebe razumije kao zajedništvo crkava, a potraga za vidljivim jedinstvom crkava u samom je središtu rada Ekumenskog vijeća crkava. Na osnivajućoj skupštini 1948. godine kao polazište crkvama da budu zajedno prihvaćen je sljedeći postulat: „Ekumensko vijeće crkava jest zajednica crkava koje priznaju našega Gospodina Isusa Krista kao Boga i Spasitelja“, da bi se ova temeljna formula, pokazavši se nedovoljno širokom i u dostatnoj mjeri ograničavajućom³, od 1961. godine proširila i od tada glasi: „Ekumensko vijeće crkava jest zajednica crkava koje ispovijedaju Gospodina Isusa Krista kao Boga i Spasitelja u skladu sa Svetim pismom te stoga nastoje zajednički ispuniti njihov zajednički poziv, na čast Boga Oca i Sina i Duha Svetoga.“⁴

Dva su principa prema kojima se određuje suživot i suradnja crkava unutar Ekumenskog vijeća crkava. Prvi je princip jednako dostojanstvo i vrijednost svih članica. Drugi je da zajednica nije hijerarhijski uređena te se preko dijaloga želi ostvariti temeljno poslanje.⁵ Uz ova dva principa dana 30. kolovoza 1948. godine, za vrijeme Prve svjetske konferencije, potvrđene su i konstitucije Ekumenskog vijeća crkava.

Prema konstitucijama članom Vijeća mogu postati one Crkve koje prihvaćaju uporište na kojemu se Ekumensko vijeće temelji te odgovaraju kriterijima koje su izradili bilo Skupština bilo Središnji odbor. Proces prihvaćanja pojedinih crkava kandidata teče tako da pri glasovanju dvije trećine crkava članica na sjednici moraju glasovati u prilog primanju, pri čemu svaka crkva ima jedan glas. Ako se pojedine crkve odluče da bi pristupile Ekumenskom vijeću crkava u vremenu izvan generalnih skupština, onda o tome može odlučivati Središnji odbor te ako dvije trećine prisutnih dade svoj pristanak, odluka se priopćuje crkvama članicama Ekumenskog vijeća crkava. Ako nitko ne bude imao nikakvih pritužaba u idućih šest mjeseci, crkva kandidatkinja postaje član Vijeća.⁶

² O ustanovljenju Ekumenskog vijeća crkava i detaljno o svim održanim svjetskim konferencijama pisali smo, a i taj rad u ovom prvom poglavlju slijedimo, u: Ivan Macut, *Suvremeni ekumenski pokret – svjetske konferencije (1910.- 2013.)*. *Pokret za životi djelovanje – Pokret za vjeru i ustrojstvo Crkve – Ekumensko vijeće crkava*, Glas Koncila, Zagreb, 2017., 81-166.

³ Usp. Giovanni Cereti, *Il Consiglio Ecumenico delle Chiese: storia dello sviluppo delle idee*, u: *Studi ecumenici* 36 (2018) 1-2, 35.

⁴ Huibert van Beek (ur.), *Handbook of Churches and Councils. Profiles of Ecumenical Relationships*, ECC, Geneva, 2006., 3.

⁵ Usp. Stefano Rosso – Emilia Turco, *Introduzione*, u: *Enchiridion Oecumenicum* 5, XX.

⁶ Usp. Stefano Rosso – Emilia Turco (ur.), *Costituzione*, u: *EO* 5, vol. 5, EDB, Bologna, 2001., 80.

U konstitucijama se preciziraju i zadatci Ekumenskog vijeća crkava: a) nastaviti rad dvaju svjetskih pokreta od kojih je Vijeće i nastalo; b) olakšati zajedničko djelovanje crkava; c) promovirati suradnju u studiju; d) promovirati rast ekumenske svijesti kod članica; e) uspostaviti odnose s konfesionalnim federacijama na svjetskoj razini i s ostalim ekumenskim pokretima; f) sazivati svjetske konferencije o pojedinim temama te ove konferencije imaju pravo svoje zaključke predstaviti javnosti i, konačno, g) podupirati Crkve u njihovoj zadaći evangelizacije.⁷

U konstitucijama se propisuje način na koji Ekumensko vijeće crkava izvršava svoju temeljnu ulogu. Prvi je način Svjetska skupština: ovo je temeljni autoritet Ekumenskog vijeća crkava i redovito bi se trebalo sastajati svakih pet godina, iako su prisutna i odstupanja od ovog vremenskog razdoblja. Skupština je sastavljena od službenih predstavnika crkava ili skupina crkava koje pripadaju vijeću. Njihova funkcija započinje zapravo godinu dana prije sazivanja Skupštine te traje do izbora novih zastupnika. Praksa je da se na zadnjoj konferenciji određuje broj delegata za iduću Skupštinu, a članovi su klerici i laici, muškarci i žene. Predviđeno je da trećina sudionika Skupštine budu laici. Drugi je način Središnji odbor. Taj se odbor sastoji od jednog ili više predsjednika Ekumenskog vijeća crkava i od ukupno maksimalno devedeset članova koji su izabrani na Skupštini. Članovima Središnjeg odbora mandat traje do iduće Skupštine. Njihov se broj bira pazeći i na veličinu crkava članica i na geografsku prisutnost.⁸ Središnji odbor ima ove zadatke: a) provoditi instrukcije Skupštine u razdoblju između dviju Skupština; b) biti financijski odbor same Skupštine, prikazujući bilancu i osiguravajući financijsku potporu; c) izabrati članove pojedinih ureda; d) članovi se sastaju jednom godišnje i imaju mogućnost izabrati Izvršni odbor. Na koncu, da bi odluke Središnjeg ili Izvršnog odbora bile pravovaljane, traži se prisutnost najmanje polovice od ukupnog broja članova.⁹

Jedan se dio zadaća Ekumenskog vijeća crkava izvršava preko različitih komisija. Skupština ih je izabrala i dala im mandat. Na

⁷ Usp. *Isto*, 81.

⁸ Spomenimo ovdje kako su ova dva kriterija (veličina i geografska prisutnost) i razlog zašto su i neke crkve članice bile protiv toga da Katolička Crkva eventualno pristupi Ekumenskom vijeću crkava. Stoga je odnos koji traje od 1965. godine, a to je uska suradnja i postojanje zajedničkoga teološkog vijeća, ali i punopravno članstvo Katoličke Crkve u *Pokretu za vjeru i ustrojstvo* najbolji mogući način suradnje, bez dovođenja u pitanje odnosa između crkava članica i slično. Usp. G. Cereti, *Il Consiglio Ecumenico delle Chiese: storia dello sviluppo delle idee*, 39.

⁹ Usp. *Costituzione*, str. 82–83.

poseban se način u *Konstitucijama* spominje Komisija *Vjera i ustrojstvo*, njezin rad i odnos prema samom Ekumenskom vijeću crkava.¹⁰ Na koncu, iako su svjetske skupštine temelj djelovanja Vijeća, cjelokupni se rad Ekumenskog vijeća crkava ipak ne može samo na njih.

Do sada je održano deset svjetskih skupština *Ekumenskog vijeća crkava* i to ovim redom:

1. Amsterdam (od 22. kolovoza do 4. rujna 1948. godine), a glavni naslov konferencije bio je *Nered u čovjeku i Božji plan*.
2. Evanston (od 15. do 30. kolovoza 1954. godine), a glavni naslov konferencije bio je *Krist – nada svijeta*.
3. New Delhi (od 19. studenoga do 5. prosinca 1961. godine), a glavni naslov konferencije bio je *Isus Krist – svjetlo svijeta*.
4. Uppsala (od 4. do 20. srpnja 1968. godine), a glavni naslov konferencije bio je *Evo, sve činim novo*.
5. Nairobi (od 23. studenoga do 10. prosinca 1975. godine), a glavni naslov konferencije bio je *Krist oslobađa i ujedinjuje*.
6. Vancouver (od 24. srpnja do 10. kolovoza 1983. godine), a glavni naslov konferencije bio je *Isus Krist život svijeta*.
7. Canberra (od 7. do 20. veljače 1991. godine), a glavni naslov konferencije bio je *Duh Sveti obnavlja sve stvoreno*.
8. Harare (od 8. do 13. prosinca 1998.), a glavni naslov konferencije bio je *Okrenimo se Bogu – kličimo u nadi*.
9. Porto Alegre (od 14. do 23. veljače 2006. godine), a glavni naslov konferencije bio je *Bože, u svojoj milosti, preobrazi svijet*.
10. Busan (od 30. listopada do 8. studenoga 2013. godine), a glavni naslov konferencije bio je *Bože života, vodi nas do pravde i mira*.

2. TEMATIKA ODNOSA PREMA STVORENOME NA SVJETSKIM KONFERENCIJAMA EKUMENSKOG VIJEĆA CRKAVA

Prije nego što prikazemo koje su svjetske konferencije i na koji način govorile o stvorenom svijetu, spomenimo kako je jedan od prigovora koji se upućuje Ekumenskom vijeću crkava uz čestu promjenu službenih zastupnika crkava, kratko vremensko održavanje skupština u prosjeku od dva tjedna, i taj da su pojedini zaključci skupština Ekumenskog vijeća crkava o socijalnoj pravdi, o borbi protiv rasizma, o suvremenom svijetu i njegovim problemima,

¹⁰ Usp. *Isto*, 83–84.

nuklearnom oružju, trgovini ljudima, ljudskim pravima, religijskoj slobodi, siromaštvu, komunizmu, kapitalizmu i dr., slični političkim zaključcima.¹¹ Iako se ovi prigovori mogu učiniti točnima, to ne znači da oni umanjuju važnost Ekumenskog vijeća crkava kada govori o različitim temama, te uz to budući da postoji Komisija za vjeru i ustrojstvo ono sebi na svjetskim konferencijama može dopustiti da razmatra i donosi zaključke i o temama koje se, na prvi pogled, nalaze izvan dogmatskog učenja.

O stvorenom svijetu u kontekstu ograničavajućih bogatstava Zemlje Ekumensko vijeće crkava počelo je promišljati na Petoj svjetskoj konferenciji u Nairobiju, a održana je, kako smo vidjeli, od 23. studenoga do 10. prosinca 1975. godine. Glavni naslov Konferencije bio je *Krist oslobađa i ujedinjuje*. Na toj je Konferenciji postavljen, na neki način, i temelj za buduće Vijeće za pravедnost, mir i očuvanje stvorenja, u smislu što se počelo razlikovati između pravde, mira i ekološke održivosti. Još je snažniji naglasak stavljen na slijedećoj svjetskoj konferenciji, održanoj u Vancouveru u Kanadi od 24. srpnja do 10. kolovoza 1983. godine.¹² Potiču se crkve članice, ali ne samo one, na uključivanje u procese i stvaranje saveza oko pravédnosti, mira i integriteta stvorenog svijeta.

Prvi je put izravno Ekumensko vijeće crkava progovorilo o stvorenom svijetu i ekologiji na Svjetskoj konferenciji u Canberri 1991. godine, a glavni naslov Konferencije bio je *Duh Sveti obnavlja sve stvoreno*. Preduvjet i izvor za promišljanja sudionika ove Svjetske konferenciji o temi pravde, mira i integriteta stvorenog svijeta bila je Svjetska ekumenska asembleja u Seulu 1990. godine, koja je dala odlučujući poticaj za bavljenje ovom iznimno važnom i aktualnom tematikom bilo za svijet bilo za kršćanske crkve u cjelini.

2.1. Svjetska ekumenska asembleja u Seulu 1990. godine

Na ovoj Svjetskoj ekumenskoj asembleji ili okupljanju, koja je održana od 5. do 12. ožujka 1990. godine, predstavljeni su mnogobrojni dokumenti. Ipak, najvažniji je, smatramo i opravdano, finalni dokument koji je odobrio Središnji odbor Ekumenskog vijeća crkava, a naslovljen je *Prema solidarnosti u savezu za pravédnost, mir i stvoreni svijet*. U prvom dijelu dokumenta, u preambuli kaže se kako su se okupile crkve iz cijeloga svijeta s ciljem zajedničkog proučava-

¹¹ Usp. Gideon Goosen, *Introduzione all'ecumenismo*, Claudiana, Torino, 2007., 44-45.

¹² Usp. Simone Morandini, *Per un'ecumene di giustizia: l'etica sociale del Consiglio Ecumenice delle Chiese*, *Studi ecumenici*, 36 (2018.), 74.

nja i nuđenja zajedničkog odgovora na probleme nepravde, nasilja i degradiranja ljudskog ambijenta; ono do čega su došli predstavljaju u ovom završnom dokumentu.¹³ Nadalje, u preambuli se govori o ulasku u kvalitativno novo razdoblje u odnosu na prijašnju povijest. U tom kontekstu potrebno je suočiti se s opasnostima novoga tipa, a nalaze se inkorporirane u oblike smrtnih nepravdi u obliku teškog siromaštva; otvorenog i skrivenog nasilja koje ugrožava osnovna prava čovjeka; uništavanja životnog okoliša u kojem su mnogobrojne životinje i biljke nepovratno uništene. Kako bi se iz toga izašlo, potreban je, kaže se dalje u istom dijelu dokumenta, potpuni zaokret.¹⁴

Drugi dio dokumenta donosi deset tvrdnji o pravdi, miru i očuvanju stvorenog svijeta. Temelj tih tvrdnji jest savez s Trojedinim Bogom koji je izvor istinskog zajedništva. Naš zajednički odgovor, kaže se dalje, jest odgovor na Božji savez. U tom se odgovoru želi ponuditi odgovor na hitne probleme koji se odnose na pravdu, mir i očuvanje stvorenoga svijeta:

1. Potvrđujemo da svaki oblik vlasti treba voditi računa o Bogu;
2. Potvrđujemo da je Bog na strani siromašnih;
3. Potvrđujemo jednaku vrijednost svih rasa i svih naroda;
4. Potvrđujemo da su muškarac i žena stvoreni na sliku Božju;
5. Potvrđujemo da je istina temelj zajednice slobodnih ljudi;
6. Potvrđujemo mir Isusa Krista;
7. Potvrđujemo da je stvaranje željeno od Boga;
8. Potvrđujemo da je zemlja Božja;
9. Potvrđujemo dostojanstvo i zauzetost mlađih generacija;
10. Potvrđujemo da su ljudska prava dana od Boga.¹⁵

Treći dio dokumenta govori o putu prema savezu. Ovim prethodnim tvrdnjama želi se nanovo odgovoriti na savez s Bogom. One nam pokazuju temeljni put kojim nam je kao kršćanima ići u radu

¹³ Usp. Asemblea ecumenica mondiale di Seoul, *Verso la solidarietà dell'alleanza per la giustizia, la pace e la salvaguardia del creato*, u: *Enchiridion Oecumenicum 5 – Consiglio ecumenico delle Chiese – Assemblee generali 1948 – 1998.*, Bologna, 2001., 1541.

¹⁴ Usp. *Isto*, 1542-1544.

¹⁵ Usp. *Isto*, 1546-1556. David G. Hallmann smatra da se ovdje radi o vrlo značajnih deset teoloških tvrdnji te da su oni značajan korak naprijed u odnosu na dotadašnje shvaćanje i artikuliranje ekumenskih stavova. Usp. David G. Hallman, *Ecumenical Response to Climate Change. A Summary of the History Dynamics of Ecumenical Involvement to the Issue of Climate Change*, *The Ecumenical Review*, 49 (1997.), 7.

za pravdu, mir i spasenje stvorenoga svijeta. U tom kontekstu izabrana su i četiri područja kao primjeri potrebe hitnog zajedničkog djelovanja koje je danas nužno: a) pravedni ekonomski poredak i oslobođenje od tereta inozemnog dugovanja; b) autentična sigurnost svih nacija i naroda; c) očuvanje dara zemaljske atmosfere te održavanja i podrške životu na zemlji; d) iskorjenjivanje svakog oblika rasizma i diskriminacije, i to bilo na međunarodnoj, bilo na nacionalnoj razini. Ova četiri područja djelovanja, kaže se dalje, izabrana su jer su to pitanja od svjetske važnosti te su međusobno povezana. Sva četiri područja, nadalje, zahtijevaju hitno djelovanje, ukoliko se u ovom razdoblju krize na konkretan način želi nešto učiniti na području pravde, mira i očuvanja stvorenog svijeta.¹⁶

Četvrti dio dokumenta govori o konkretnom djelovanju u tom savezu. Potvrđuje se spremnost prisutnih članova da unutar svojih crkava djeluju na ova četiri izabrana i važna područja, a o tome će izvijestiti i sudionike Sedme svjetske skupštine *Ekumenskog vijeća crkava* koja će se 1991. godine održati u Canberri u Australiji. U dokumentu se dalje nabrajaju konkretni koraci koji će se poduzeti za svako od četiri ranije spomenuta područja.

a) Pravedni ekonomski poredak i oslobođenje od tereta inozemnog dugovanja: u ovom kontekstu sudionici smatraju kako treba naglasiti da je potrebno oblikovati ekonomske i političke sustave u kojima čovjek dolazi na prvo mjesto. Da bi se to uspjelo, potrebno je dati do znanja kako ti ekonomski sustavi postoje radi čovjeka, a ne obrnuto. Njihov cilj, nadalje, nije okupljanje moći i bogatstva na jednome mjestu, nego služenje čovječanstvu. Idol materijalizma mora se zamijeniti poštovanjem prema čovjeku, prema ostalim stvorenjima i prema stvorenom svijetu u cjelini. Ekonomije moraju shvatiti da postoje granice razvoja. Treba napustiti svaki nepravedni ekonomski sustav koji iskorištava i muškarce, a poglavito žene u obliku prostitucije i drugih oblika nasilja. U tom kontekstu crkve se trebaju zauzeti i propagirati kako su ekonomske aktivnosti, kao i svaki drugi dio ljudskog života, podložne sudu Božjem. Crkve se trebaju uključiti u borbu protiv nepravednih ekonomskih sustava. Crkve trebaju podupirati one proizvodne sustave koji su utemeljeni na pravednosti, miru i očuvanju stvorenoga svijeta. Crkve se trebaju uključiti u smanjivanje najmanje za 50 % dugova siromašnih zemalja.¹⁷

¹⁶ Usp. Asemblea ecumenica mondiale di Seoul, *Verso la solidarietà dell'alleanza per la giustizia, la pace e la salvaguardia del creato*, 1557-1559.

¹⁷ Usp. *Isto*, 1561-1563.

b) Autentična sigurnost svih naroda i država na Zemlji: u ovom kontekstu pozivaju se Crkve da u konkretnu praksu prenesu Gospodinovu zapovijed o ljubavi prema neprijatelju. Trebaju, nadalje, raditi za mir, pravdu i očuvanje cijeloga stvorenog svijeta (voda, zrak, okoliš). Crkve trebaju prijeći s učenja o pravednom ratu na učenje o pravednome miru. Nikakvo se nasilje ne smije teološki opravdati te se trebaju zauzimati za kulturu nenasilja u kojoj je rasizam prevladan te se uvažava dostojanstvo svih rasa.¹⁸

c) Očuvanje zemaljske atmosfere i podupiranje života na zemlji: crkve se trebaju zauzimati za život koji je u skladu sa stvorenim svijetom. To se može postići na način da se produbljuju biblijske spoznaje razvijajući na tom temelju nove teološke spoznaje i ideje. Treba biti otvoren učenju od drugih kultura i vjera o stvorenom svijetu. U našim kršćanskim zajednicama treba se promovirati govor o sakramentalnom karakteru stvorenog svijeta. Crkve trebaju raditi na razvoju obrazovnih programa koji će uključivati govor o stvorenom svijetu, a taj program treba pratiti i konkretan život u našim zajednicama. Svi zajedno trebaju raditi na očuvanju ekološkog ekvilibrija u stvorenom svijetu. Potrebno je poticati razmjenu dobara ovoga svijeta, kako bi se život svih poboljšao. Riječ je i o odbacivanju hijerarhijskog poimanja svijeta u kojem bi jedna rasa bila nad nekom drugom rasom ili pak držanje da je čovjek iznad prirode. Kako bi se uspjelo u naumu očuvanja stvorenog svijeta i zemaljske atmosfere, predlaže se, nadalje, da crkve budu budne na krizu koja je pred vratima te da spremno odgovore na potrebe svijeta u ovim klimatskim promjenama. Kako bi se to uspjelo, potrebno je u ekumenskoj suradnji stvoriti principe djelovanja, razviti programe koji će biti u stanju mobilizirati kršćane u cijelom svijetu da se bore za stvoreni svijet. U tom kontekstu poziva se na povezivanje crkava u cijelom svijetu, povezivanje sa širokim pokretima, znanstvenim organizacijama i slično, kako bi se radilo na spasenju atmosfere i stvorenoga svijeta. Na koncu, traži se i podupiranje rada svjetskih organizacija, kao što su Ujedinjeni narodi i slično, koje se bave tim pitanjima i nude vlastita rješenja za nastupajuće klimatske probleme.¹⁹

d) Iskorjenjivanje svakog oblika rasizma i diskriminacije u svijetu: potrebno je stvoriti savez koji će se boriti protiv svakog oblika rasizma. Potrebno se, nadalje, boriti i za prava domorodačkih naroda ukoliko se bore protiv politike rasizma koji zlostavlja i iskorištava njihovu zemlju i prirodna dobra. Predlaže se i stvaranje saveza

¹⁸ Usp. *Isto*, 1565-1566.

¹⁹ Usp. *Isto*, 1568-1569.

za uvođenje jednoga svjetskog molitvenog dana u kojem će se moliti za iskorjenjivanje rasizma.²⁰

Svjetska ekumenska asembleja u Seoulu 1990. godine uputila je i *Poruku s ekumenske asembleje o pravdi, miru i očuvanju stvorenoga svijeta*.²¹ Ta poruka sadrži sedam brojeva te govori o sljedećem. Polazi se od tvrdnje kako je došlo vrijeme da se obnovi naša zajednička kršćanska zauzetost oko saveza s Bogom. To je ujedno jedinstveni povijesni moment. Cijeli je život na zemlji ugrožen nepravdom, ratovima i razaranjima stvorenoga svijeta jer smo se udaljili od saveza s Bogom. U poruci se, s jedne strane, traži od Boga oprostjenje za takvo stanje, a, s druge strane, gledajući u pojedine promjene koje se događaju, izražava se nada u bolje sutra. Potrebno je udružiti snage u borbi za pravdu, mir i očuvanje stvorenoga svijeta. Potrebno se osloboditi od struktura moći koje nas vode prema uništavanju te kao kršćani moramo nasljedovati put Isusa Krista. Ekumenski pokret mora jasno naglasiti da svi ljudi na zemlji imaju istu dužnost brige za očuvanje stvorenoga svijeta i svi su oni jedna obitelj u kojoj svaki član ima jednaka prava na život u punini. Stoga su se sudionici ove svjetske ekumenske asembleje i zauzeli na poseban način za četiri važna područja svoga djelovanja, koje smo gore u tekstu nabrojali i objasnili što u sebi uključuju. Na koncu ove *Poruke* kaže se kako je došlo vrijeme da se prizna kako je pred nama dugačak proces. Našim crkvama i našim pokretima trebamo prenijeti poruku i poziv na zauzetost za područja koja smo u Seoulu naglasili, pozivajući sve na ujedinjenje u ovom zadatku. Zajedno se trebamo boriti za ostvarenje našeg projekta, a u tom kontekstu svatko je odgovoran i u odnosu prema drugima i u odnosu prema samome Bogu. Molimo Gospodina da nam ne dopusti da propustimo *kairos* koji nam je sam Gospodin udijelio.²²

Prije nego prijedemo na govor o svjetskim konferencijama Ekumenskog vijeća crkava i njihovom tematiziranju ekoloških tema, spomenimo još kratko i konferenciju koja je u lipnju 1992. godine održana u Rio de Janeiru. Na njoj je Ekumensko vijeće crkava zajedno s brazilskim odborom za pripremu okupilo 150 predstavnika iz 100 zemalja svijeta te su dva tjedna razgovarali o ekološkim tema-

²⁰ Usp. *Isto*, 1572-1573.

²¹ *Messaggio dell'Assemblea ecumenica su giustizia, pace i salvaguardia del creato (Seoul, Corea, marzo 1990)*, u: *Enchiridion Oecumenicum 5 – Consiglio ecumenico delle Chiese – Assemblee generali 1948 – 1998.*, 1574-1575.

²² Usp. *Isto*, 1574-1575.

ma.²³ Plod toga rada jest i knjiga koju je izdalo Ekumensko vijeće crkava pod naslovom *Ecotheology: Voices from South and North*.²⁴

2.2. Sedma svjetska skupština Ekumenskog vijeća crkava u Canberri

Sedma svjetska skupština Ekumenskog vijeća crkava održana je u Canberri, glavnom gradu Australije, od 7. do 20. veljače 1991. godine, a glavni naslov konferencije bio je *Duh Sveti obnavlja sve stvoreno*.²⁵ Glavni naslov govori o glavnoj temi o kojoj su sudionici promišljali, a to je, dakako, stvoreni svijet. Ovo je prvi put da je jedna Svjetska konferencija Ekumenskog vijeća crkava u velikoj mjeri posvećena tematici o očuvanju stvorenoga svijeta i ekologiji.

U glavnu temu Konferencije uveli su Parthenios iz Aleksandrije i Chung Hyun Kyung iz Koreje. Parthenios je govorio o Duhu Svetomu u Presvetom Trojstvu, u odnosu na događaj Pedesetnice te o Duhu Svetom, Crkvi i jedinstvu. Naglašava kako su mir, pravda i očuvanje stvorenoga svijeta jedno te da je svijet potrebno očuvati dobrim, kakav je i od Boga stvoren (Post, 1, 31). Svi su pozvani da daju svoj doprinos na ovom putu očuvanja stvorenog svijeta. Ekumensko vijeće crkava ovaj je put definiralo kao put svih te, također, kao temu koja može itekako promovirati put ujedinjenja crkava, svijeta i integriteta stvorenoga svijeta. Ono što Parthenios naglašava jest i to da je potrebno iznijeti stvarno stanje stvari, te u tom kontekstu nema mjesta za kompromise i kašnjenja.²⁶

Profesorica Chung Hyun Kyung govorila je o temi pod naslovom *Dodi, Duše Sveti, obnovi stvoreni svijet*. Budući da dolazi iz Koreje, Kyung je istaknula jedan pojam koji itekako obilježava cjelokupni život, pa i vjerski, na korejskom poluotoku. Radi se o pojmu *han*. Želeći približiti ovaj pojam, kaže kako se u njezinu kraju vjeruje da *han* opsjeda duhove, *han* je kolera, ljubaznost, energija, žaljenje. Onaj tko je prerano umro ili je pak ubijen postat će duh koji je opsjeo *han*. Živi moraju slušati duhove koje je *han* opsjeo i pomagati ispraviti nepravde. Ti su duhovi za njih ikone Duha Svetoga kojeg

²³ Usp. D. G. Hallman, *Ecumenical Response to Climate Change. A Summary of the History Dynamics of Ecumenical Involvement to the Issue of Climate Change*, 133.

²⁴ David G. Hallman (ed.), *Ecotheology: Voices from South and North*, World Council of Churches, Geneva, 1994.

²⁵ Dokumenti Svjetske skupštine nalaze se u: *Settima assemblea. Spirito Santo, rinnova l'intero creato. Canberra, 7-20 febbraio 1991, Enchiridion Oecumenicum 5 – Consiglio ecumenico delle Chiese – Assemblee generali 1948 – 1998.*, 1030-1278.

²⁶ Usp. Parthenios di Alessandria, *Lo Spirito Santo*, u: *EO 5*, 1045-1046.

čine vidljivim. Zahvaljujući njima možemo čuti, dodirnuti i iskusiti povijesnu prisutnost Duha Svetoga među nama.²⁷ Kada je, nadalje, riječ o stvorenom svijetu, profesorica Kyung naglašava da je potrebno zalagati se za „ekonomsku politiku života“ Duha Svetoga, te je u tom kontekstu potrebno napraviti i neke promjene. Prvo, potrebno se odreći antropocentrizma te u središte staviti život (životocentrizam). „Naučiti živjeti sa zemljom, promovirati harmoniju i sklad, životnost i raznolikost jedan je od temeljnih zadataka naše generacije. Kršćanska tradicionalna teologija stvaranja u središte stavlja ljudsko biće – na poseban način muškarca – u središte stvorenoga; te je čovjek uistinu imao moć kontrolirati i dominirati nad prirodom. Suvremena znanost i modeli razvoja temelje se na ovoj sigurnosti. Potrebno je shvatiti da je ovaj način mišljenja stran mnogim azijskim i autohtonim narodima svijeta. Za nas zemlja je izvor života i priroda je ‘sveta, puna značenja i ima svoju svrhu’. Čovjek je samo jedan mali dio prirode, a ne iznad nje.“²⁸

Drugo, potrebno je napustiti dualističko razmišljanje (tijeloduh, emocije-razum, svijet-Bog itd.) te se usmjeriti na međusobnu povezanost. Zaboravljamo da proizlazimo iz jednog-istog izvora života, a to je Bog. U početku, nastavlja dalje Kyung, bio je odnos: Božja želja da bude u odnosu s kozmosom stvorila je ovaj svijet. Kada je stvorio svemir, Bog se radovao, bio je zadovoljan i smatrao ga je lijepim (usp. Post 1, 31). Bio je lijep jer su odnosi bili dobri, nije bilo izrabljivanja i podjela. Međutim, kada se u ime znanosti, filozofije, religije uveo dualizam u svijet, započeli smo s objektivizacijom drugih smatrajući ih odijeljenima od nas. U dualističkom načinu mišljenja drugi su objekti od kojih možemo raditi ono što želimo. U ovakvom načinu razmišljanja gubi se kapacitet simpatije, a ostaju samo zid i neprijateljstva.²⁹

Treće što profesorica Kyung naglašava, a što može dovesti do preobrazbe (metanoja) jest prelazak od ‘kulture smrti’ prema ‘kulturi života’.³⁰

Nakon ova dva govora Skupština je prešla na četiri izvješća pojedinih sekcija. Uvodnu riječ održali su redom Philip Potter, Mary Tanner i Ivan iz Pergama.³¹

²⁷ Usp. Chung Hyun Kyung, *Vieni, Spirito Santo, rinnova l'intero creato*, u: *EO 5*, 1049-1050.

²⁸ *Isto*, 1054-1055.

²⁹ Usp. *Isto*, 1056-1057.

³⁰ Usp. *Isto*, 1057.

³¹ Više o ovim uvodnim govorima može se vidjeti u: *EO 5*, 1062-1068.

Naslov je prve sekcije *Darivatelju života, brani svoje stvorenje*. Tekst je podijeljen na tri tematska dijela. Prvi dio ove sekcije govori o teologiji stvaranja te ima naslov: *Teologija stvaranja: izazov za naše vrijeme*. U uvodu u ovu temu naglašava se kako je čovjek, budući da je Duh Sveti prisutan u stvorenju, odgovoran za stvoreni svijet. Međutim, ekološki ekvilibrij uvelike je poremećen te smo i mi kao kršćani sudjelovali u razaranju i uništenju ovoga svijeta. Naša je odgovornost da prepoznamo u kojem se stanju priroda nalazi. U vrijeme ove Svjetske konferencije bila su dva glavna problema koja su izričito naglašena: a) kriza društvene pravednosti na svjetskoj razini; b) ekološka kriza na svjetskoj razini. Govori se i o eko-pravednosti za cjelokupno stvorenje te ta eko-pravednost mora ići zajedno s društvenom pravednosti. Upozorava se i na to da se priroda nalazi u opasnom stanju. U opasnosti su ne samo lokalni i regionalni ekološki sustavi nego i ekološki sustav cijelog planeta. Zagrijavanje atmosfere predstavlja veliku opasnost za preživljavanje i prosperitet ljudskog života i života općenito na Zemlji. Spominje se i uništavanje ozonskog omotača Zemlje i ostale opasnosti koje pokazuju da je cjelokupno stvorenje ranjeno i pogođeno time. Uništenje zemaljskog ambijenta, kaže se dalje, zahtijeva jednodušno podizanje glasa te smo pozvani na prepoznavanje biblijske vizije i na jedno novo shvaćanje i nas samih i cjelokupnog stvorenja.³²

U nastavku ove teme govori se o produbljenom shvaćanju teologije stvaranja. Naravno, polazi se od Starog zavjeta. U njemu se objavljuje istina o stvaranju i o našem odnosu prema stvorenom svijetu i bićima. Bog je stvoritelj svega što postoji (usp. Post 1, 1), a Duh Sveti stvoreno podržava i trajno obnavlja. Bog je stvorio i čovjeka od zemlje te mu udahnuo život (usp. Post 2, 7). Biblijski tekstovi o stvaranju svjedoče o tome kako postoji odnos između Stvoritelja, stvorenja i čovječanstva, a taj je odnos najčešće izražen slikom saveza. Čovjek svojim grijehom narušava taj savez s Bogom i time u stvorenje unosi nered. Isus Krist obnavlja ne samo čovjeka nego i cjelokupno stvorenje. Uz to, kršćani, slaveći sakramente, uzimaju plodove zemlje te ih prinose Bogu pokazujući i na taj način da je Bog među nama i u nama prisutan. Na koncu se naglašava kako je ovu potrebno nastaviti istraživati i dalje govoriti o teologiji stvaranja, a uvijek polazeći od Svetoga pisma koje je temelj tog govora i promišljanja.³³

³² Usp. *Datore di vita, sostieni la tua creazione*, u: *EO* 5, 1069-1071.

³³ Usp. *Isto*, 1071-1074.

Drugi dio sekcije govori o ekonomskoj i ekološkoj etici. Govori se kako bi bogati trebali skromnije živjeti. Poziva ih se da zamijene konzumerizam novom duhovnošću koja se brine za potrebe svih ljudi. Potrebno je i to da se ekonomski razvoj stavi u službu cjelokupnom stvorenju, a ne da se samo njime dominira. Opasnosti koje prijete jesu sljedeće:

- ideologije koje razdvajaju subjekt od objekta, duh od materije, prirodu od kulture te ekonomsko-politička misao koja jedinu svrhu pronalazi u proizvodnji i konzumaciji;
- podjela svijeta na industrijska i ne-industrijska područja. Sve je veća polarizacija između sjevera i juga i to onda stvara i sve veće napetosti. Spominju se i riječi pape Ivana Pavla II. kada govori o „grijehu struktura“;
- loše korištenje biotehnologije koja ignorira bilo koji oblik morala i duhovnosti života;
- strah od promjena, bezvoljnost, nedostatak duhovnosti i apatija.

Koje su strategije koje bi mogle pomoći da se stvari promijene i poboljšaju? U nastavku ukratko se i o tome govori:

- u svijetu postoje male skupine koje hrabro mijenjaju postojeće situacije;
- potrebna je reforma međunarodnoga ekonomskog poretka;
- ponovno se treba promisliti o ekonomiji u smislu da nije sve samo na novcu i da se sve ne temelji samo na njemu;
- ponovno se treba promisliti o strukturi ljudskih prava pri Ujedinjenim narodima;
- potrebno je potaknuti demokraciju i imati dobre vlade koje potiču ekonomsko ponašanje koje će biti i ekološki odgovorne, a zločine protiv prirode treba temeljito istražiti i odgovorne kazniti;
- potrebni su nam svjesnost, obrazovanje i duhovnost koje povezuje prošlost, sadašnjost i budućnost. Jedino takva duhovnost može prepoznati jedinstvo cjelokupnog stvaranja. Ona, na koncu, može i odgojiti nove naraštaje koji će posjedovati bolje vrijednosti u odnosu na ekologiju i stvoreni svijet općenito.³⁴

³⁴ Usp. *Isto*, 1075-1085.

Treći dio sekcije ima naslov *Crkva: utvrđivanje saveza u korist života cjelokupnog stvorenja*. Govori se o utvrđivanju saveza koji bi bio na korist cjelokupnom stvorenju.

Naime, prepoznaje se i priznaje da sadašnje stanje ne koristi nijednoj crkvi niti kršćanskoj zajednici u svijetu. Uz to, crkve i kršćani imaju itekako odgovornost prema stvorenom svijetu jer su i kršćani svojim podupiranjem i aktivnim sudjelovanjem podržavali i razvijali sustave koji idu izravno protiv prirode i negiraju život. Crkvama se preporučuje sljedeće:

- da preispitaju vlastite strukture, doktrine, politike i praksu u odnosu na stvorenje te da ohrabre crkve i kršćanske lokalne zajednice kako bi ponajprije u kultu, a na poseban način u sakramentima, iskazale ovu zauzetost;
- potrebno je izraditi ekumenski kalendar u kojem će se jasno naznačiti razdoblje od deset dana u kojem će se razmišljati i moliti za pravdu, mir i očuvanje stvorenoga svijeta, ali i donositi odluke za konkretna djelovanja na tom planu;
- potrebno je pomoći ljudima da promijene stil života koji ide na štetu životu i prirodi te ih se treba ohrabriti za drugačije stilove života;
- potrebno je razvijati novu teologiju stvaranja;
- potrebno je s obzirom na ekologiju osmisliti odgojne programe u crkvama i kršćanskim zajednicama, ali i u drugim zajednicama;
- potrebno je temeljitije studiranje pitanja vezana uz biotehnologiju, produženje života, eutanaziju i delegirano majčinstvo;
- potrebno je zajednički braniti život;
- potrebno je boriti se protiv seksualnog turizma, nuklearnih testova, klimatskih promjena;
- potrebno je organizirati kampanje protiv militarizacije određenih dijelova svijeta;
- potrebno je nastaviti sa započetim procesom Saveza za pravednost, mir i stvoreni svijet koji treba ponuditi studijski okvir i konkretna djelovanja na ovom području. U tom kontekstu Ekumensko vijeće crkava treba postati središte izmjene ideja, inicijativa i doprinosa crkava članica na ovom planu.³⁵

³⁵ Usp. *Isto*, 1085-1090.

2.3. Osmi svjetska skupština Ekumenskog vijeća crkava u Harareu

Osmi svjetska skupština Ekumenskog vijeća crkava održana je od 8. do 13. prosinca 1998. godine, a odvijala se pod zajedničkim naslovom *Okrenimo se Bogu – kličimo u nadi*.

U svojem govoru pod naslovom *Anamneza Anastazij iz Tirane*, između ostaloga, spomenuo je dosadašnje teme održanih svjetskih konferencija Ekumenskog vijeća crkava. Naravno, među njima nalazi se i tema o stvorenom svijetu.³⁶ Rekao je također kako nas anamneza veže uz ovaj svijet. Ona nas stavlja u središte ovoga svijeta, u odnos prema njegovim patnjama te dubokim traženjima. Podsjeća nas na Kristovo spasenjsko djelo koje se odnosi na cijeli svijet te obuhvaća cijeli svemir, zemlju i nebo. Naravno da u tom kontekstu važnu ulogu imaju i sve veći problemi koji zahvaćaju i samu ekologiju, te crkva i na tom planu ima svoju ulogu i zadaću koju mora ostvariti.³⁷

Aram I., katolikos Cilicije, kao moderator održao je govor o prošlosti, sadašnjosti i budućnosti Ekumenskog vijeća crkava. Govoreći o proteklom radu Ekumenskog vijeća crkava, Aram I. istaknuo je da je jedan od glavnih započelih procesa onaj iz 1989. godine pod naslovom *Prema koncepciji i zajedničkoj viziji Ekumenskog vijeća crkava*,³⁸ koji se usredotočio na rad Vijeća u dva pravca: unutarnje restrukturiranje i određivanje prioriteta rada. Prvo restrukturiranje dogodilo se 1991. godine, stavljajući naglasak na četiri područja rada: a) jedinstvo i obnova; b) crkve u misijama: zdravlje, obrazovanje, svjedočenje; c) pravda, mir i stvoreni svijet te, konačno, d) dijeljenje i služenje.³⁹ Progovorio je nekoliko riječi i o uspostavi održivog sustava u odnosu na stvoreni svijet. Asembleja u Canberri 1991. godine prema njemu obilježena je sviješću o patnji stvorenog svijeta. Prisjetio se i Skupštine u Seulu 1990. godine, o kojoj smo već nešto rekli, koja je crkve pozvala na obnovu odnosa prema Božjem stvorenju, tj. prema stvorenom svijetu. Godine 1992. u Rio de Janeiru održan je i skup pod naslovom *Samit o Zemlji (Earth Summit)* na kojem su se izrazile nade o podržavanju održivog razvoja (*sustainable development*) od strane međunarodnih korporacija te da će se na taj način čovječanstvo usmjeriti prema novom odnosu prema stvorenom svijetu. Međutim, 1997. godine, kada su Ujedinjeni narodi održali *Samit o*

³⁶ Usp. Anastasio di Tirana, *Anamnesi*, u: *EO* 5, 1287.

³⁷ Usp. *Isto*, 1290.

³⁸ *Verso una concezione e visione comune del CEC*, u: *EO* 5, 1577-1609.

³⁹ Usp. Aram I., *Rapporto del moderatore*, u: *EO* 5, 1307.

Zemlji, jasno se pokazalo da se na tom području nije učinio ni jedan korak naprijed u odnosu na probleme siromaštva, konzumerizma i ekološkog uništavanja (*ecological destruction*). Ne samo da se stanje nije popravilo nego, nastavlja dalje Aram I., ono se i drastično pogoršalo, posebno na području emisije štetnih plinova koji imaju goleme štetne posljedice za cijeli stvoreni svijet. Sve se više iskorištavaju neobnovljivi izvori, do krajnjih granica. Novi biotehnološki razvoji i genetski inženjering uvode još jednu novu dimenziju u odnosu na brigu za stvoreni svijet. Rad teološke komisije o životu i klimatskim promjenama, nastavlja dalje katholicos Aram I., produbili su naše shvaćanje povezanosti između održivog razvoja stvorenog svijeta i istraživanja pravednog i održivog društva (*just and sustainable society*). Crkve i pojedini kršćani imaju iznimno važnu ulogu u osnaživanju te povezanosti, slaveći dar života koji nam Bog daje i otkrivajući uvijek iznova naš izvor u vjeri za odgovorno ponašanje. Na koncu, ekumenska vizija Zemlje koju je Ekumensko vijeće crkava započelo istraživati s programom koji ima naslov *Teologija života* može ponuditi jedan ozbiljni i životan doprinos budućnosti života na Zemlji.⁴⁰

O ovoj *Teologiji života* govorio je kratko i tadašnji glavni tajnik Ekumenskog vijeća crkava Konrad Reiser. Rekao je kako je program *Teologija života* analizirao deset teza s asembleje u Seulu 1990. godine i označio ih kao preliminarnu definiciju okvira unutar kojega osobe mogu uspostavljati obiteljske i prijateljske odnose. Tih deset tvrdnji nisu konfesionalne izjave ni kriteriji za osudu heretičkih pozicija. One su, zapravo, parametri međusobne odgovornosti, ideje koje trebaju regulirati odnose u slučaju sukoba s obzirom na različite interpretacije ekumenskog dijaloga i suradnje u kontekstima koji su međusobno radikalno različiti. Reiser također naglašava kako je ekumenska rasprava o integritetu stvorenoga dovela do prepoznavanja Zemlje kao mjesta na kojem Stvoritelj svemu stvorenju nudi mogućnost zajedničkog suživota u održivom zajedništvu (*sustainable communities*).⁴¹

Na koncu, govoreći o ekumenskoj viziji za dvadeset i prvo stoljeće, glavni tajnik Reiser u istom govoru naglašava kako je potrebno reći 'ne' svjetskom poretku koji stotinama milijuna osoba negira pravo na život i ljudsko dostojanstvo te dovodi u opasnost održivost samog života. Trebamo reći 'da' svim naporima koji idu za obranom života, ozdravljenju ljudskih zajednica (*to heal human community*) i koji teže za uspostavom integriteta stvorenoga. Ne nudimo novu she-

⁴⁰ Usp. *Isto*, 1321-1322.

⁴¹ Usp. Konrad Reiser, *Rapporto del segretario generale*, u: *EO* 5, 1370-1371.

mu, kaže dalje Reiser, nego dotičemo samo neka područja koja su nužna u odnosu na obraćenje u ovom nesavršenom svijetu. Potrebno je osloboditi se svih onih okova koji otežavaju današnji ekumenski hod te je potrebno donijeti izjavu u kojoj će se promicati nada za ponovnom obnovom zajednice u kojoj će svi imati jednaka prava.⁴² Sve se to nalazi u dokumentu pod naslovom *Naša ekumenska vizija (Our Ecumenical Vision)*.⁴³

2.4. Deveta svjetska skupština Ekumenskog vijeća crkava u Porto Alegreu

Deveta svjetska skupština Ekumenskog vijeća crkava održana je od 14. do 23. veljače 2006. godine, a odvijala se pod zajedničkim naslovom *Bože, u svojoj milosti, preobrazi svijet*.

Aram I., katolikos Cilicije, predsjednik Vijeća, održao je govor pod naslovom *Bože, u svojoj milosti preobrazi svijet*.⁴⁴ U svojem govoru katolikos Aram I., između ostaloga, spomenuo je naravno i odnos prema stvorenom svijetu. Polazeći od biblijskog pojma milosti, a shvaćajući ga na način kako to čini pravoslavna teologija, kaže kako je cilj milosti obnavljanje i transformacija čovječanstva i stvorenog svijeta u svoj punini; to je u biti novo stvaranje. Čovječanstvo i stvarenje po njemu su povezani. Blagoslov stvorenih elemenata, kao što su na primjer voda, plodovi, zemlja itd., u pravoslavnim crkvama pokazuje integritet i svetost stvarjenja. Kao kršćani vjerujemo, govori dalje Aram I., da samo Božja milost može konsolidirati, obnoviti i transformirati čovječanstvo i stvoreni svijet. Stoga, kao Kristovi učenici upućujemo svoj vapaj Bogu i za obnovu cjelokupnog stvarenoga svijeta.⁴⁵ Aram I. smatra nadalje kako biti crkva danas znači, između ostaloga, i nositi ozdravljenje i pomirenje cjelokupnom čovječanstvu, ali i stvorenom svijetu koji je u krizi. Crkva je znak i anticipacija Kraljevstva Božjega, te je po Kristu pozvana transformirati

⁴² *Isto*, 1383.

⁴³ Cijeli tekst ovog dokumenta može se pročitati u: *La nostra visione ecumenica*, u: *EO* 5, 1385-1388. U odnosu na stvoreni svijet, u dokumentu se kaže: „Zaokupljeni su pogledom na Crkvu, narod Božji u zajedničkom hodu, koji se suočava sa svim rasnim, rodnim, dobnim i kulturnim podjelama, te težimo ostvarenju pravde i mira, podržava integritet stvorenoga svijeta.“ *Isto*, 1386.

⁴⁴ Aram I., Dio, nella tua grazia transforma il mondo, *Il regno – documenti*, 9 (2006.), 302-313.

⁴⁵ Usp. *Isto*, 302-303.

svijet u snazi Duha Svetoga. Crkvi je povjeren zadatak, kaže dalje, da se odgovorno brine za cjelokupni stvoreni svijet.⁴⁶

Glavni tajnik Samuel Kobia u svojem se govoru⁴⁷ dotaknuo, naravno samo u jednom dijelu, i stvorenoga svijeta i brige o njemu. Na poseban način progovorio je o ugroženosti klime, a s time povezo i nedostatak vode i hrane za milijune ljudi diljem svijeta. Nove tehnologije, kaže dalje Kobia, iznimno su veliki izazov čovječanstvu u cjelini, a samim time i za samu prirodu. Postali smo svjesniji sve veće krize u kojoj se nalazimo, a koja se na poseban način očituje u cjelini života kao takvoga. Na poseban se način ukazuje na poteškoće i probleme planeta Zemlje i njezinih stanovnika s obzirom na sve veće klimatske promjene⁴⁸ i sve veću ugroženost života u obliku u kojem ga poznajemo. Bez sumnje može se kazati da su klimatske promjene najveća opasnost pred kojom se suvremeno čovječanstvo nalazi. To nije pitanje koje se odnosi na budućnost. To je pitanje koje se odnosi na sadašnjost jer već u ovom trenutku milijuni osoba imaju iskustvo teških posljedica klimatskih promjena. Katastrofalne klimatske promjene kojima idemo ususret možemo izbjeći ili možemo umanjiti posljedice koje nastaju zbog štetnog čovjekovog djelovanja samo ako pronađemo učinkovite načine za ujedinjenje glasova crkava s drugim glasovima, kako bismo svi zajedno potaknuli na prijeko potrebne promjene na tom području. Potrebno je, zaključuje svoje razmišljanje Kobia na ovu temu, pozvati sve kršćanske crkve da jednodušno progovore o ovom problemu i zajedno sve odgovorne pozvale na tako potrebne i žurne promjene.⁴⁹

2.5. Deseta svjetska skupština Ekumenskog vijeća crkava u Busanu (Republika Koreja)

Deseta svjetska skupština Ekumenskog vijeća crkava održana je od 30. listopada do 8. studenoga 2013. godine, a odvijala se pod zajedničkim naslovom *Bože života, vodi nas do pravde i mira*.

U poruci s Desete svjetske skupštine Ekumenskog vijeća crkava između ostaloga je naglašeno kako živimo u vrijeme globalne krize.

⁴⁶ Usp. *Isto*, 305.

⁴⁷ Samuel Kobia, *Relazione del segretario generale, Il regno – documenti*, 9 (2006.), 313-323.

⁴⁸ Ovdje upućujemo na još jedno razmišljanje o klimatskim promjenama i o održivom razvoju u odnosu na ekumenski dijalog: Lukas Vischer, *Climate Change, Sustainability and Christian Witness*, u: *The Ecumenical Review*, 49 (1997.), 142-161.

⁴⁹ Usp. S. Kobia, *Relazione del segretario generale*, 316-318.

Ta se kriza očituje na brojnim područjima: ekonomskom, ekološkom, društveno-političkom i duhovnom. Sudionici se mole Kristu za svjetlo i snagu da tom svijetu donesu nadu i svjetlo te da cijeli svijet potaknu na brigu oko stvorenog svijeta i podsjećanje kako je cijeli svijet stvoren na Božju sliku. Neka nas Riječ Božja prosvjetli na tom našem putu, stoji na koncu ove poruke.⁵⁰

Glavni tajnik Olav Fykse Tveit u svojem je nastupu izrekao nekoliko riječi o klimatskim promjenama u svijetu. Kazao je kako je današnji svijet koji je Bog stvorio više nego ikad u opasnosti. Mnogo je toga što suvremeni svijet dovodi u opasnost: pretjerana konzumacija energetskih izvora, iznimno opasni efekt štetnih plinova u atmosferi i zraku, prirodne katastrofe koje pojačavaju ove efekte, iskorištavanje prirode kako bi se dobilo što je moguće više energije, hrane, i slično, što sadašnji ekološki sustav teško može podnijeti, te, naposljetku, isključenje i marginaliziranje čovjeka iz središta ekonomije. Mnogi siromašni postaju još siromašniji te stvari više ne mogu ići tim putem. Tveit kaže kako su ovi podatci poznati jer su Ujedinjeni narodi na svojem klimatskom panelu o svemu tome govorili i iznosili svoja iskustva o toj važnoj temi.⁵¹

Glavni tajnik vrlo dobro primjećuje u nastavku svojega govora kako je pitanje jedinstva Crkve usko povezano i uz pitanje jedinstva čovječanstva i stvorenog svijeta. Prevelika bol i nepravda vode do sukoba i razjedinjenja. Kako bi bili znak Kraljevstva Božjega u svijetu, sve su crkve pozvane da donose nadu i novi pogled na život. To je na poseban način izraženo u nekoliko dokumenata koji su na ovoj Skupštini usvojeni. Tako dokument pod naslovom *Crkva – prema jednoj zajedničkoj viziji*⁵² predstavlja značajni napredak i potrebno ga je temeljito prostudirati,⁵³ naglašava glavni tajnik Tveit.⁵⁴

⁵⁰ Usp. Message of the 10th Assembly of the World Council of Churches, Busan 2013. Join the Prigimage of Justice and Peace, *The Ecumenical Review*, 63 (2013.) 4, 410.

⁵¹ Usp. Olav Fykse Tveit, Report of the General Secretary to the 10th Assembly of the WCC (Full Version), *The Ecumenical Review*, 63 (2013.) 4, 430-431.

⁵² O ovom smo dokumentu detaljno pisali i predstavili ga u: Ivan Macut, „Prema zajedničkoj viziji Crkve“. Teološko značenje i problematika dokumenta Komisije Vjera i ustrojstvo, *Crkva u svijetu*, 50 (2015.) 1, 160-179.

⁵³ Dokument pod naslovom: *Crkva: prema jednoj zajedničkoj viziji*, prema glavnom tajniku *Ekumenskog vijeća crkava* Olavu Fykseu Tveitu ohrabrujući je poticaj crkvama za njihovo daljnje razmišljanje i produbljivanje ekleziološke tematike. Usp. Olav Fykse Tveit, *Prefazioine*, u: Commissione Fede e Costituzione del Consiglio Ecumenico delle Chiese, *La Chiesa: verso una visione comune, Il Regno – documenti*, 19 (2013.) 577.

⁵⁴ Usp. O. F. Tveit, *Report of the General Secretary to the 10th Assembly of the WCC (Full Version)*, 437-438.

U govoru o putu mira glavni tajnik govori kako su pravda i mir usko povezani uz cjeloviti pristup životu i u sebe uključuje sve aspekte života. Mir se prakticira tamo gdje je opraštanje i pomirenje, transformacija narušenih odnosa, zaštita ranjene Zemlje, te kada zastupamo pravednu raspodjelu izvora prema svim ljudima koji su od Boga stvoreni.⁵⁵

Na ovoj Desetoj svjetskoj konferenciji donesen je i dokument pod naslovom *Minuta za klimatske promjene*.⁵⁶ Dokument na početku donosi dva biblijska navoda: „Jahvina je zemlja i sve na njoj, svijet i svi koji na njemu žive. On ga na morima utemelji i na rijekama učvrsti“ (Ps 24, 1-2), te drugi navod: „Uklonite mi s očiju djela opaka, prestanite zlo činiti! Učite se dobrim djelima: pravdi težite, ugnjetenom pritecite u pomoć, siroti pomozite do pravde, za udovu se zauzmite“ (Iz 1, 16b-17).

Polazi se od tvrdnje kako su klimatske promjene danas jedno od najizazovnijih opasnosti, koje ugrožavaju najslabije. Nakon dvadeset godina Ekumensko vijeće crkava uspjelo je temu ekološke pravednosti nametnuti u međunarodnim raspravama. Prepoznaje se i to kako su danas pitanja klimatskih promjena izgubila prioritetno mjesto među suvremenim javnim i političkim raspravama.

Imajući sve ovo u vidu, Deseta svjetska konferencija Ekumenskog vijeća crkava u Busanu:

a) ponavlja zabrinutost crkava o klimatskim promjenama i njezinim štetnim posljedicama na cjelokupno stvorenje, a posebno na ranjive zajednice u mnogim dijelovima svijeta;

b) potiče crkve članice da podupiru ulogu Ekumenskog vijeća crkava u omogućavanju ekumenskog hoda za pravdu i mir kako bi se ojačale veze između crkava i zajednica u različitim dijelovima svijeta koji rade zajedno kako bi se brinuli za stvaranje i eko-pravdu;

c) poziva crkve i ekumenske organizacije da inzistiraju na tome da vlade gledaju iznad vlastitih nacionalnih interesa kako bi bili odgovorni prema Božjem stvorenju i prema našoj zajedničkoj budućnosti, te ih potiče na zaštitu i promicanje temeljnih ljudskih prava onih kojima prijete posljedice klimatskih promjena;

d) pozdravlja plan Bijele kuće o klimatskim promjenama i pozivaju predsjednika Sjedinjenih Američkih Država da odbije izgradnju ključnog plinovoda u Sjedinjenim Američkim Državama.

⁵⁵ Usp. *Isto*, 439.

⁵⁶ Dokument se nalazi na službenim mrežnim stranicama ove Desete svjetske konferencije i mi ga navodimo iz tog izvora: <https://www.oikoumene.org/en/resources/documents/assembly/2013-busan/adopted-documents-statements/minute-on-climate-justice> (pristupljeno 8. 10. 2018.).

2.6. Izjava Izvršnog odbora Ekumenskog vijeća crkava o klimatskoj pravdi

U studenome 2016. godine u svojoj izjavi o klimatskoj pravdi⁵⁷ Izvršni odbor Ekumenskog vijeća crkava polazi od Sporazuma s klimatske konferencije Ujedinjenih naroda u Parizu od dana 4. studenoga 2016. godine. Taj je Pariški klimatski sporazum obvezao zemlje na kontroliranje rasta globalne temperature Zemlje. Uz to, bogate zemlje trebaju pomoći zemljama u razvoju u smislu očuvanja okoliša i globalne klime. Ekumensko vijeće crkava podržava ovaj Pariški klimatski sporazum i potiče na pravednu perspektivu u suočavanju s klimatskom krizom, te da se ponudi znak nade kako je ipak moguće na tom planu nešto učiniti. Nadalje, spominje se Deseta svjetska skupština Ekumenskog vijeća crkava u Busanu, gdje je došao do izražaja poziv svim crkvama i ekumenskim organizacijama da kod svojih državnih vlada inzistiraju na tome da ove gledaju iznad vlastitih partikularnih nacionalnih interesa te da uzimaju u obzir cjelinu stvorenog svijeta, da uvijek imaju u vidu našu zajedničku budućnost te da promoviraju osnovna ljudska prava onih koji su pogođeni klimatskim promjenama.

NEKOLIKO ZAKLJUČNIH MISLI

Kako smo u radu mogli zapaziti, Ekumensko vijeće crkava prvi je put službeno o određenim ekološkim i klimatskim promjenama započelo govoriti 1975. godine na Petoj svjetskoj konferenciji, koja je održana u Nairobiju. Glavni naslov Konferencije bio je *Krist oslobađa i ujedinjuje* i tu je postavljen i temelj za buduće vrlo važno *Vijeće za pravednost, mir i očuvanje stvorenja*. Još je snažniji naglasak o ekološkim pitanjima stavljen na slijedećoj Svjetskoj konferenciji Ekumenskog vijeća crkava, održanoj 1983. godine u Vancouveru. Tu se potiču crkve članice, ali i sve ostale crkve i crkvene zajednice diljem svijeta, na uključivanje u procese i stvaranje nacionalnih i lokalnih crkvenih i ekumenskih saveza koji bi trebali raditi oko pitanja pravednosti, mira i integriteta stvorenog svijeta. Na posljetku, prvi je put izravno i značajnije Ekumensko vijeće crkava progovorilo o stvorenom svijetu i ekologiji na Svjetskoj konferenciji u Canberri 1991. godine, a temelj za promišljanja sudionika ove Svjetske konferenci-

⁵⁷ Dokument se nalazi na službenim mrežnim stranicama ove desete svjetske konferencije i mi ga navodimo iz tog izvora: <https://www.oikoumene.org/en/resources/documents/executive-committee/statement-on-climate-justice> (pristupljeno 10. 10. 2018.).

ji o temi pravde, mira i integriteta stvorenog svijeta bila je Svjetska ekumenska asembleja u Seulu 1990. godine jer je upravo ona dala odlučujući poticaj za bavljenje ovom temom.

Sudionici ovih svjetskih i ostalih ekumenskih konferencija u svojim promišljanjima o stvorenom svijetu, o ekološkim i klimatskim problemima, polaze od temeljne istine kršćanske vjere, da je Bog stvorio svijet. U tom kontekstu gospodar svijeta nije čovjek, nego je samo upravitelj. Budući da je samo upravitelj, ne smije uništavati ovaj svijet. Nadalje, poziva se i na promjenu dosadašnje teologije stvaranja prema kojoj bi čovjek bio u središtu svijeta i prema kojoj sve stvoreno treba isključivo služiti čovjeku i njegovoj dobrobiti. Nadalje, još jedna važna oznaka ovih promišljanja jest i ta da se poziva na promjenu mentaliteta i odnosa prema stvorenom svijetu, a samim time i prema uništavanju prirode, što u konačnici dovodi do uništavanja čovječanstva već sada, a onda i budućih generacija.

Crkve i ekumenske organizacije pozvane su svaka posebno razgovarati s predstavnicima vlasti u svojim domovinama i prikazati im kršćansku sliku o stvorenom svijetu te ih pozvati na pravednost, mir i očuvanje stvorenog svijeta u cjelini. Klimatske promjene koje su već započele sigurno te idu u tom smjeru te se stoga svi kršćani potiču da učine dodatne napore u zaustavljanju negativnih i štetnih utjecaja koji dolaze od čovjeka i industrije. Klimatske promjene danas su jedno od najizazovnijih opasnosti koje ugrožavaju najslabije u ovome svijetu. Zato se pozivaju bogate i moćne zemlje da učine sve što je moguće kako bi se klimatske promjene zaustavile i tako zaštitili oni najugroženiji.

Nažalost, a toga su svjesni i u Ekumenskom vijeću crkava, i mnogi kršćani i kršćanske crkve pridonose uništavanju i zagađivanju stvorenoga svijeta. Ekumensko vijeće crkava shvatilo je kako je ovaj problem oko uništavanja stvorenog svijeta od strane čovjeka moguće riješiti jedino ako se svi zauzmu i svatko sa svoje strane pozitivno pridonese tom procesu. Prvi preduvjet jest promjena čovjekova mentaliteta, ali i usvajanje nove slike o svijetu – obnovljena teologija stvaranja - prema kojoj svijet nije stavljen čovjeku u službu i na iskorištavanje, nego je čovjek pozvan služiti stvorenju.

Potrebno je prihvatiti ove napore i poziv Ekumenskog vijeća crkava te napokon započeti s konkretnim aktivnostima na tom planu, ako se želi izbjeći katastrofa kojoj cjelokupno čovječanstvo hrli ususret, a to je uništenje prirode do te mjere da se više neće moći obnoviti; samim time dogodit će se i uništenje čovječanstva, jer čovjek bez zdrave prirode i ekosustava na ovoj Zemlji ne može preživjeti.

WORLD CONFERENCES OF THE ECUMENICAL COUNCIL OF
CHURCHES AND THEIR ATTITUDE TOWARDS THE CREATION
(1948-2013)

Summary

The work with an introduction and concluding thoughts has two chapters. In the first chapter titled "Briefly about the Creation and Work of the Church's Ecumenical Council", we describe the beginning and development of this important ecumenical council on a global scale, and we also produce a list of all ten world conferences held from 1948 to 2013. The second chapter of the paper has the title "Themes of Relationships Created at World Conferences of the Ecumenical Council of Churches". It speaks of the main ecological topics, accents, incentives and warnings at some of the world's conferences of the Church's Ecumenical Council. The World Ecumenical Assembly in Seoul in 1990 was a decisive incentive for ecological issues, and for the first time the Ecumenical Council of Churches directly talks about the created world and ecology at the 7th World Assembly in Canberra in 1991. Of course, the Eighth World Assembly in Harare in 1998, the ninth in Porto Alegre in 2006, and finally, the tenth World Assembly in Busan, in 2013, deal with more or less the same theme. At the end of the paper, we also issued the Climate Justice Declaration of the Executive Board of the Church's Ecumenical Council of 2016 and a short list of the chosen bibliography of the created in the edition of the same council.

Key words: Ecumenical Council of Churches, ecology, the created world, climate changes, theology of creation.